

СЕМЕЙНОПРАВНИ И ВЕЩНОПРАВНИ ВЪПРОСИ ВЪВ ВРЪЗКА С ОБЯВЕНОТО В БЪЛГАРИЯ ИЗВЪНРЕДНО ПОЛОЖЕНИЕ (13.03.2020 – 13.05.2020)

Цветалина Петкова¹

Резюме: Статията разглежда някои актуални въпроси на семейното и вещното право, възникващи във връзка с обявеното извънредно положение в периода 13.03.2020 – 13.05.2020 г. на територията на Република България поради епидемия от COVID-19. Дава се отговор на следните въпроси: може ли съдът да разглежда иск за развод по исков ред или молба за развод по взаимно съгла-

сие през време на извънредно положение, възможно ли е да се получи съдебна защита в случаи на домашно насилие при извънредно положение и при какви условия, както и спира ли придобивната давност в разглеждания период от време.

Ключови думи: извънредно положение, COVID-19, развод, домашно насилие, придобивна давност

Увод

За първи път след Втората световна война България за два месеца беше в извънредно положение. То бе обявено от Народното събрание (НС) на територията на цялата страна първоначално за едномесечен срок – от 13.03.2020 до 13.04.2020 година. В същото решение НС възложи на Министерския съвет да предприеме всички необходими мерки за овладяване на извънредната ситуация във връзка с пандемията, причинена от COVID-19, в съответствие с чл. 57, ал. 3 от Конституцията на Република България. По-късно с последващо свое решение НС удължи срока на извънредното положение до **13.05.2020 година**.

Мерките, с които при извънредно положение се ограничава упражняването на определени права на гражданите, могат да бъдат наложени само със закон. В изпълнение на това конституционно изискване НС прие Закон за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с Решение на Народното събрание от 13.03.2020 година². Със Закона за изменение и допълнение на Закона за здравето заглавието на закона беше изменено на Закон за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с Решение на Народното събрание от 13.03.2020 г., и за преодоляване на последиците (ЗМДВИППП)³. Извънредното положение продължи от 13.03.2020 до 13.05.2020 година.

¹ д-р Цветалина Петкова, доцент по Гражданско и Семейно право, департамент „Право“, Нов български университет, spetkova@nbu.bg.

² Обн., ДВ, бр. 28 от 24.03.2020 г., в сила от 13.03.2020 г.

³ Обн., ДВ, бр. 28 от 24.03.2020 г., в сила от 13.03.2020 г., изм. и доп., бр. 34 от 9.04.2020 г., в сила от 9.04.2020 г., доп., бр. 38 от 24.04.2020 г., в сила от 24.04.2020 г., изм. и доп. със ЗИД на Закона за здравето, ДВ, бр. 44 от 13.05.2020 г. (извънреден), в сила от 14.05.2020 г.

С Решение № 325/14.05.2020 г. Министерският съвет обяви извънредна епидемична обстановка от 14.05.2020 до 14.06.2020 година.

Настоящата статия разглежда някои семейноправни и вещноправни въпроси, възникващи именно в периода на извънредното положение – от 13.03.2020 до 13.05.2020 година.

I. Развод по време на извънредното положение

С Решение от 15.03.2020 г. *Съдийската колегия на Висшия съдебен съвет прие Актуални мерки за превенция и ограничаване на разпространението на COVID-19 за съдилищата на територията на Република България (Актуалните мерки)*, които бяха изменявани неколккратно с последващи решения. По силата на т. 2 от *Актуалните мерки* се преустановява разглеждането на всички видове граждански и търговски дела за периода на обявеното извънредно положение с изключение на⁴:

- дела за упражняване на родителски права само относно привременни мерки;
- дела по Закона за защита от домашно насилие, само относно заповед за незабавна защита или изменение на същата, както и в случаите на отхвърляне на молбата за защита;
- разрешения за теглене на суми от детски влогове;
- дела за допускане на обезпечение по бъдещ и висящ иск;
- дела за обезпечаване на доказателства;
- искания по Закона за електронните съобщения и чл. 19, ал. 6, във връзка с ал. 5 от Закона за Търговския регистър, във връзка с чл. 536 от ГПК.

Следователно, ако бъде предявен иск за развод преди обявяване на извънредното положение и делото бъде образувано, съдът би преустановил разглеждането му. По смисъла на *Актуалните мерки*, приети от Висшия съдебен съвет, преустановяване на делото означава временно спиране на процесуалните действия на съда и страните до отмяна на извънредното положение, като след това делото ще продължи от момента, в който е било принудително поставено „на пауза“. В този случай се прилага чл. 3 от *ЗМДВИППП*, според който за срока от 13.03.2020 г. до отмяната на извънредното положение спират да текат процесуалните срокове по съдебни производства. Вече образуваните дела следва да се отсрочат за определени дати след крайната дата от периода на обявеното извънредно положение (т. 4 от *Актуалните мерки*).

Що се отнася до иницирирането на нови съдебни производства, в случая – предявяването на иск за развод по време на извънредното положение, входящите книжа не се образуват в дела в периода от 16.03.2020 до 07.04.2020 г. (т. 5 от *Актуалните мерки (отм.)*). С други думи, ако тогава се адресира исковата молба за развод в съда, въз основа на нея съдът нямаше нито да образува, нито да насрочи дело. Този извод е в сила и в случаите, когато двамата съпрузи съвместно подадат молба за развод по взаимно съгласие. На 07.04.2020 г. Съдийската колегия към Висшия съдебен съвет отмени т. 5 от *Актуалните мерки*, според която не се образуват в дела входящите книжа, иницириращи съдебни производства. Колегията реши образуването и администрирането на дела да се извършва при спазване на ограниченията

⁴ Следва да се има предвид обаче, че административният ръководител на съответния съд има правомощията да разреши администрирането и разглеждането и на други дела извън тези, посочени от ВСС, които имат спешен и неотложен характер. Съдийската колегия на ВСС задължи органите на съдебна власт да публикуват на официалните си електронни страници информация относно създадената организация в условията на обявеното извънредно положение.

по т. 10, т. 11, т. 12, и т. 13 от *Актуалните мерки*⁵ и при съобразяване на съществуващия кадрови и технически ресурс в съответния орган на съдебната власт. Прие се произнасянето в закрито заседание да се извършва по възможност дистанционно, а ако това е невъзможно, в графика на съдебния състав по дежурство. Освен това по висящите и новообразуваните дела следва да се предприемат възможните действия за пренасрочване и насрочване при спазване на горесцитираните ограничения, а отсрочените от съдебно заседание производства следва да бъдат насрочени преди образуваните през периода на обявеното извънредно положение⁶. На 9.04.2020 г. влезе в сила чл. 6а от *Закона за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с Решение на Народното събрание от 13.03.2020 г.*, чиято втора алинея указва, че до отмяната на извънредното положение откритите съдебни заседания може да се провеждат от разстояние, като се осигурява пряко и виртуално участие на страните и участниците в процеса. Следователно, ако по време на извънредното положение, но след влизане в сила на чл. 6а от ЗМДВИППП, бъде предявен иск за развод, книгата ще бъдат входирани, делото може да бъде образувано, но не и насрочено преди отмяната на из-

⁵ 10. *Забранява се достъпът в съдебните сгради на граждани, страни по дела, вещи лица, преводачи, адвокати и всички други лица, освен призованите по образуваните и насрочени за разглеждане дела по т.т. 1, 2 и 3.* (Делата по чл. 64 и чл. 65 от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) и чл. 270 от НПК; Делата по чл. 66 от НПК; Делата по чл. 67 от НПК; Делата по чл. 69 от НПК; Делата по чл. 70 от НПК; Мерките по чл. 72 и чл. 73 от НПК; Разпит на обвиняем пред съдия по чл. 222 от НПК; Разпит на свидетел пред съдия по чл. 223 от НПК; Делата по чл. 427 от НПК; Делата по Раздел II от Закона за здравето; Дела по Закона за екстрадицията и Европейската заповед за арест по искания на задържания или предаване на лица; Дела по Закона за признаване, изпълнение и изпращане на съдебни актове за налагане на наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода; Дела по чл. 7 от Указа за борба с дребното хулиганство; Дела по чл. 355 от НК; Процесуалните действия по реда на чл. 146, чл. 158, чл. 161, чл. 164, чл. 165, всички по НПК; Делата, образувани по искания по Закона за специалните разузнавателни средства и чл. 159а от НПК; **Делата по чл. 225, ал. 6 от НК; Делата по чл. 326, ал. 2 от НК;** Дела за упражняване на родителски права само относно привременни мерки; Дела по Закона за защита от домашно насилие, само относно заповед за незабавна защита или изменение на същата, както и в случаите на отхвърляне на молбата за защита; Разрешения за теглене на суми от детски влогове; Делата за допускане на обезпечение по бъдещ и висящ иск; Делата за обезпечаване на доказателства; Искания по Закона за електронните съобщения (ЗЕС) и чл. 19, ал. 6, във връзка с ал. 5 от Закона за Търговския регистър, във връзка с чл. 536 от ГПК.; Делата по чл. 60 и чл. 166 от Административнопроцесуалния кодекс; Делата по чл. 75 и чл. 157 от Данъчно-осигурителния процесуален кодекс; Делата по чл. 72 от Закона за Министерството на вътрешните работи;. Делата за допускане на обезпечение по бъдещ и висящ иск; Делата за обезпечаване на доказателства; Делата по чл. 111 от ЗИНЗС; **Делата по Глава XV от АПК.)**

Т. 11. *Задължава административните ръководители да създадат организация за обезпечаване работата на съдилищата, като утвърдят графици за дежурства на съдиите, държавни съдебни изпълнители, съдии по вписвания и съдебните служители, и служители в Агенция по вписванията и служители при държавен съдебен изпълнител, които се намират в съдебните сгради.*

Т. 12. *Забранява се достъпът на магистрати, държавни съдебни изпълнители, съдии по вписвания и съдебни служители, служители в Агенция по вписванията и служители при държавен съдебен изпълнител, които се намират в съдебните сгради, с изключение на ангажираните по дежурства съобразно графика за работа, изготвен от административните ръководители на органите на съдебна власт.*

Т. 13. *Указва на съдиите, че следва да работят дистанционно по обявените за решаване дела, като административните ръководители трябва да създадат съответната организация за това. Изготвените съдебни актове се предават и резултатите по тях се вписват в срочните книги след отпадане на извънредното положение. Вж. Актуални мерки за превенция и ограничаване на разпространението на COVID-19 за съдилищата на територията на Република България. *Висш съдебен съвет* [онлайн], 1.04.2020. Достъпно: <http://www.vss.justice.bg/page/view/104970>. Посетено на: [25.05.2020].*

⁶ Вж. Съдийската колегия на ВСС прие административни решения във връзка с работата на съдилищата в рамките на извънредното положение. *Висш съдебен съвет* [онлайн], 7.04.2020. Достъпно: <http://www.vss.justice.bg/page/view/104989>. Посетено на: [25.05.2020].

вънредното положение. Това е така, защото според новото правило при образуване и администриране на дела въз основа на новопостъпили книжа следва да се спазят изискванията на т. 10. Тя обаче не е променена и забранява достъп в съдебните сгради на граждани, страни по дела, вещи лица, преводачи, адвокати и всички други лица, освен призованите по образуванията и насрочени за разглеждане дела по т. 1, 2 и 3. Както вече стана дума по-горе, делата за развод не попадат в изключенията, предвидени в тези точки, и не се гледат през време на извънредното положение.

II. Домашно насилие, осъществено по време на извънредното положение

Пострадалият от домашно насилие има право да се обърне към съда и да поиска от него да приложи предвидените мерки за защита от домашно насилие: задължаване на извършителя да се въздържа от извършване на домашно насилие; отстраняване на извършителя от съвместно обитаваното жилище за срока, определен от съда; забрана на извършителя да приближава пострадалото лице, жилището, местоработата и местата за социални контакти и отпих на пострадалото лице при условия и срок, определени от съда; временно определяне местоживеенето на детето при пострадалия родител или при родителя, който не е извършил насилието, при условия и срок, определени от съда, ако това не противоречи на интересите на детето. По смисъла на чл. 2, ал. 2 от Закона за защита от домашното насилие (ЗЗДН) за психическо и емоционално насилие върху дете се смята и всяко домашно насилие, извършено в негово присъствие.

Компетентен да наложи мярка за защита е районният съд по постоянния или настоящия адрес на пострадалото лице. Съдът не е обвързан с поисканите мерки за защита, нито пък е задължително пострадалият да посочи такива. Въз основа на представените доказателства съдът преценява коя мярка би изпълнила в най-голяма степен целта на закона – бърза и ефикасна защита на пострадали от домашно насилие лица.

Когато собственикът на недвижимата вещь е отстранен административно от нея по силата на разпоредбите на ЗЗДН, той не губи правото си на ползване върху имота за периода на отстраняването. На него му се дължи обезщетение от ползващия процесния имот без основание, дори и последният да се ползва от закрила по силата на ЗЗДН. Съдебната практика приема в този случай, че *„рестриктивните мерки по ЗЗДН не се отразяват на правото на ползване на собственика на вещта, на когото за периода на отстраняването му от нея, ползващият имота без основание, който за този период спестява средства в размер на дължимия наем за сметка на собственика, дължи обезщетение за ползването му по чл. 59 ЗЗД, което е в размер на средната наемна цена за този период. Следователно заповедта, издадена по ЗЗДН за отстраняване на собственика от неговия имот за определен период от време, не го лишава за този период от пълния обем на правото му на ползване върху имота, а ползващият този имот без основание му дължи обезщетение за ползването по чл. 59 ЗЗД в размер на средната наемна цена“*⁷. Размерът на обезщетението се определя от съда въз основа на съдебна експертиза.

Същественият въпрос обаче е дали може да се получи защита по ЗЗДН при обявено извънредно положение? Съгласно *Актуалните мерки*, приети от Висшия съдебен съвет, делата по Закона за защита от домашно насилие се разглеждат, но само относно заповед за незабавна защита или изменение на същата (която се издава от районния съд в закрито съдебно заседание без призоваване на страните), **както и в случаите на отхвърляне на молбата за защита. Такава заповед се издава, когато молбата съдържа данни за пряка, непо-**

⁷ Решение № 73 от 7.06.2017 г. на ВКС по гр. д. № 3034/2016 г., III г. о., ГК.

средствена или последваща опасност за живота или здравето на пострадалото лице. Съдебната практика приема, че опасност с такава характеристика е налице, когато е нанесен побой⁸; включително с метална тръба⁹; душене¹⁰; нанасяне на удари с ръце по главата¹¹; удар с ритник и последващо падане¹²; бутане в стената, вследствие на което лицето удря главата си в стената¹³, заплашване с нож и пр.

Независимо от това, че пострадалият от домашно насилие е получил защитна мярка по ЗЗДН, той може да претендира обезщетение за неимуществени вреди на основание чл. 45 от Закона за задълженията и договорите. Освен това, ако поведението на извършителя осъществява състав от Наказателния кодекс, той подлежи и на наказателна отговорност.

III. Спира ли придобивната давност по време на извънредното положение?

Придобивната давност е институт на вещното право с древна история. Първите данни за нея датират от повече от двадесет и пет века, а днес тя е уредена във всички европейски законодателства. Нейното значение произтича от функцията, която изпълнява – да приведе правното положение в съответствие с фактическото, като придаде правно значение на фактическите отношения. Доказателство за актуалността на придобивната давност е един от последните закони, приети от българския парламент – ЗМДВИППП. За да се даде отговор на поставения въпрос – **спира ли придобивната давност**, – необходимо е последователно да се разгледат няколко важни аспекта на споменатия правен институт, обособени по-долу в отделни точки.

1. Уредба на спиране на давността съгласно ЗМДВИППП

Съгласно **първата редакция** на чл. 3, т. 2 от ЗМДВИППП за срока от 13.03.2020 г. до отмяната на извънредното положение спират да текат „давностните и други срокове, предвидени в нормативни актове, с изтичането на които се погасяват или прекратяват права или се пораждаат задължения за частноправните субекти“.

Засяга ли тази първа редакция случаите на придобивната давност? От една страна, вещното право на собственост не се погасява по давност. Независимо от това, че носителят му не го упражнява, **законът не предвижда срок, след изтичането на който правото се погасява.** Законът е категоричен обаче, че собственикът губи правото си, ако друг го придобие или ако самият собственик се откаже от него (чл. 99 ЗС). Не е достатъчно собственикът да не ползва вещта или да не обитава имота, но трябва друго лице да го завладее *с ut animo rem sibi habendi* в продължение на изискуемия от закона давностен срок. От друга страна обаче, доколкото придобиването по давност е един от способите за придобиване на собствеността (чл. 77 ЗС), собственикът на недвижим имот губи своето право, щом владеецът го придобие. Следователно от гледна точка на собственика функцията на придобивната давност е да се съобрази с липсата на интерес от негова страна към вещта, която в

⁸ Решение № 1097 от 15.09.2011 г. на ОС – Варна по в. гр. д. № 1504/2011 г.

⁹ Решение № III-106 от 11.06.2008 г. на ОС – Бургас по гр. д. № 193/2008 г.

¹⁰ Решение № 101/18.08.2009 г. на РС – П.

¹¹ Решение № 63 от 17.04.2018 г. на РС – Свищов по гр. д. № 238/2018 г.

¹² Решение № 1435 от 28.02.2013 г. на СГС по в. гр. д. № 15307/2012 г.

¹³ Решение № 342 от 12.10.2015 г. на ОС – София по в. гр. д. № 739/2015 г.

крайна сметка, съчетана с владението на трето лице, има за правен резултат **погасяване на правото му на собственост**.

Нека разгледаме един пример. Срокът на придобивната давност изтича на 8.04.2020 година. Владелецът предявява установителен иск за собственост. Може ли собственикът да отблъсне претенцията на владелеца, като възрази, че изтичането на придобивната давност погасява неговото право на собственост и поради това попада под хипотезата на първата редакция на чл. 3, т. 2, ЗМДВИППП?

Формулировката на законовия текст дава възможност да се обосноват два различни отговора. Тезата, че придобивната давност не е обхваната от правната норма, може да се подкрепи със следните аргументи: правната норма урежда погасителната давност; придобивната и погасителната давност са отделни правни институти; правото на собственост не се погасява по давност; текстът въвежда изключение и поради това не бива да се тълкува разширително; ако текстът включваше придобивната давност, защо законодателят впоследствие добави израза „[...] придобиват права“ (историческо тълкуване).

На гореизброените аргументи може да се възрази, че конкретният повод за издаване на ЗМДВИППП (*ocassio legis*) е извънредно положение, обявено поради пандемия, когато е налице реална възможност един собственик да не е в състояние да защити своето вещно право, обект на владение – поради продължително болнично лечение, невъзможност за събиране на доказателства и пр. При тълкуването на закона е особено важно да се вземе предвид целта на закона и задачата, която си поставя законодателят – от една страна, да ограничи определени права, но от друга – да защити интересите на правните субекти, отчитайки, че те се намират във временна невъзможност да сторят това сами.

Коя теза ще възприеме съдебната практика, предстои да видим.

Втората редакция на законовия текст гласи: „[спират да текат] давностните срокове, с изтичането на които се погасяват **или придобиват права** от частноправните субекти“. Тук като че ли законодателят „поправя пропуската“, но пък новата формулировка на текста отново дава основание за едно особено тълкуване. Така например изказано е становище, че **предвидените в чл. 79 и 80 от ЗС давностни срокове не попадат в приложното поле на чл. 3, ал. 1, т. 2 от ЗМДВИППП и продължават да текат и през време на извънредното положение**. Приема се, че фактът на изтичане на срока на придобивната давност сам по себе си не е свързан от закона с възникване на право на собственост в полза на давностния владелец или изгубване на правото на предходния собственик на вещта и че *за да черпи права от изтеклия срок на придобивната давност, давностният владелец следва да се позове на неговото действие*. Аргументите в полза на този извод се основават на прилагането на чл. 120, ЗЗД към придобивната давност на основание препращащата норма на чл. 84 от ЗС¹⁴.

Настоящото кратко изследване си поставя за цел да отговори на въпроса, спира ли теченето на придобивната давност съгласно формулировката на чл. 3, т. 2 от ЗМДВИППП (изм. – ДВ, бр. 34 от 2020 г., в сила от 9.04.2020 г.), или за да постигне този ефект, законодателят е трябвало изрично да използва словосъчетанието „придобивна давност“ в текста на закона?

¹⁴ Георгиев, Ал. Вещноправни аспекти на правилата, въведени със ЗМДВИП. В: *Собственост и право* (4/5) [онлайн], 1.05.2020. Достъпно: <http://trudipravo.bg/mesechni-spisania/mesechno-spisanie-sobstvenost-i-pravo/menucontsp1/3649-veshtnopravni-aspekti-na-pravilata-vavedeni-sas-zakona-za-merkite-i-deistviyata-povreme-na-izvanrednoto-polozhenie>. Посетено на: [20.05.2020].

2. Двueleментен или триелементен е фактическият състав на придобивната давност?

Спорът относно фактическия състав на придобивната давност не е нов в правната литература. Някои автори приемат, че в него се включват два елемента – владение и изтичането на определен срок. Приема се, че ако владението продължи повече от давностния срок, „сложният продължителен фактически състав на придобивната давност се осъществява и тая последица настъпва, и то по право, без да е нужно владелецът да предприеме други действия“¹⁵. Професор Венедиков подкрепя становището на авторите, според които придобиването на собствеността настъпва „по право“¹⁶. Според проф. В. Таджер позоваването на придобивната давност не е елемент от нейния фактически състав, но правото на собственост възниква след извършване на позоваването.

Другото застъпено в доктрината виждане е, че правото на собственост не възниква автоматично, а след позоваване на изтеклата придобивна давност от владелеца и в този смисъл позоваването на придобивната давност е третият елемент от фактическия състав¹⁷. Като аргументи в полза на това схващане се сочи, че придобиването на правото на собственост се извършва по волята на субекта – то е право, а не задължение; намерението да се свои вещта не е равнозначно на намерението да се придобие собствеността¹⁸; отказът от изтекла придобивна давност не е равнозначно на отказ от право на собственост¹⁹. Между самите автори, които приемат теорията за три елемента на придобивната давност, съществува раздвоение. Някои от тях приемат, че правото на собственост възниква от момента на позоваването²⁰, а други – че позоваването има обратно действие и собствеността възниква от момента на изтичане на давността, макар позоваването да е извършено в по-късен момент²¹. В ТР 4/2012 г. ОСГК на ВКС прие, че „позоваването не е елемент от фактическия състав на придобивното основание по чл. 79 от ЗС, а процесуално средство за защита на материално-правните последици на давността, зачитани към момента на изтичане на законовия срок“ (т. 2), както и че „при приложението на чл. 120 от ЗЗД, позоваването на давността пред орган, сезиран за защита на субективно право чрез предявяване на иск за собственост, възражение срещу предявен иск за собственост или снабдяване с констативен нотариален акт по чл. 587 ГПК, касае хипотезите на придобивна давност“ (т. 1).

¹⁵ Василев, Л. (1995). *Българско вещно право*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с. 329–330. Стоянов, В. (2014). *Придобиване по давност*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с. 107–114.

¹⁶ Венедиков, П. (1999). *Ново вещно право*. София: ИК „Петко Венедиков“, с. 205.

¹⁷ Така Боянов, Г. (2004). *Вещно право*. София: Нова звезда, с. 291; Велинов, И. (2000). Фактическият състав на придобивната давност. *Собственост и право*, № 2, с. 5; Ставру, Ст. (2007). Относно някои особености във фактическия състав на придобивната давност. *Собственост и право*, № 8; Орсов, Зл. (2013). За фактическия състав на придобивната давност (по повод ТР № 4/2012 г. на ОСГК на ВКС). *Търговско право*, № 2, с. 32.

¹⁸ Ставру, Ст. (2008). *Въпроси на българското вещно право*. София: Феня, с. 715.

¹⁹ Таджер, В. (1991). *Вещно право на Република България. Част четвърта. Владение*. София: Софи-Р, с. 126. Авторът не подкрепя становището за трите елемента от фактическия състав на придобивната давност, но според него **без позоваване на давността собственост не възниква**.

²⁰ Ставру, Ст. (2007) Относно някои особености във фактическия състав на придобивната давност..., с. 23.

²¹ Велинов, И. (2000). Фактическият състав на придобивната давност..., с. 11. Боянов, Г. (2004). *Вещно право*..., с. 299; Боянова, Г. (2011). Някои дискуссионни въпроси на придобивната давност. *Собственост и право*, № 1, с. 34.

Схващането, че за да придобие собствеността, владелецът трябва да се позове на изтеклата придобивна давност, притежава слабост, която ще бъде илюстрирана със следващия пример. Става дума за изискването изобщо да е налице *изрично позоваване* – без значение е дали приемаме, че способите за позоваване са само тези, релевиращи от ТР 4/2012, или по-широкото виждане, че позоваването е налице дори тогава, когато е извършено по друг начин.

Нека приемем, че владелецът е добросъвестен – притежава нотариален акт и не знае, че неговият праводател не е собственик. Владее имота без съмнение, че е станал собственик. Изтичат пет години. Владелецът не е правил волеизявление за изтекла придобивна давност в хода на съдебен процес (понеже никой не е оспорил правото му), нито пък се е явил пред нотариус, за да му бъде издаден констативен нотариален акт (защото вече има нотариален акт за покупко-продажба). След смъртта му неговите наследници също ще бъдат само владелци. Нещо повече – ако позоваването е *conditio sine qua non*, трябва да се приеме, че в случай на завладяване на имота от трето лице за повече от шест месеца владението ще се прекъсне и на наследниците следва да бъде отречено правото впоследствие да извършат позоваването (освен ако отново установят владение за целия срок на придобивната давност). Не обезсмисля ли това положение същността и функцията на придобиването по давност? Отговорът е очевиден.

Ако приемем, че позоваването може да се извърши не само посредством изброените в ТР 4/2012 способности, а и например с изрично волеизявление до собственика или по друг начин, отново може да сме изправени пред хипотеза, в която позоваване няма да е налице не защото владелецът не желае да стане собственик, а защото не знае, че е необходимо да се позове на давността (именно незнанието го прави добросъвестен и дава основание да се приложи късата придобивна давност).

В случаите на добросъвестно владение в правната теория се застъпва становището, че добросъвестният владелец автоматично става собственик след изтичане на петгодишния срок.²² Това виждане се аргументира с недвусмислено изявеното желание от страна на владелеца, че „желае да придобие имота чрез сделка, но това не може да стане, защото прехвърлителят не е собственик“. Авторът приема също, че е възможно владелецът, станал собственик след изтичане на срока, никога да не направи последващи волеизявления.

Струва ми се, че в хипотезата на добросъвестно владение автоматичното придобиване заслужава по-голяма подкрепа от едно противоположно тълкуване на чл. 79 от ЗС във вр. с чл. 84 от ЗЗД и чл. 120 от ЗЗД, с което винаги се отрича възникване на собствеността от добросъвестния владелец, ако последният не е направил изрично волеизявление. Действително, никой не може да бъде принуден да придобие едно право против волята си. **Не може и да се приеме обаче, че незнанието на владелеца, че не е станал собственик, а оттам – незнанието и на необходимостта да се позове на давността, винаги трябва да се тълкуват като нежелание на правния субект да придобие по давност.** Например във връзка с превръщане на държането във владение и необходимостта *interversio possessionis* да достигне до формалния собственик в теорията се застъпва становището, че поведението на невладеещите собственици, които поставят владелеца в обективна невъзможност да манифестира намерението си спрямо тях, не може да бъде причина, която да пречатства своенето.²³ Формата на позоваването при добросъвестното владение също не бива да се абсолюти-

²² Вж. Стоянов, В. (2009). Волеизявление при придобивната давност. *Собственост и право*, № 1, с. 29.

²³ Марков, М. (2014). Някои въпроси, които предизвика Тълкувателно решение № 1/2012 г. на ОСГК на ВКС. *Собственост и право*, № 1, с. 38.

зира, защото липсата на позоваване не може *a priori* да се приема като отказ на владелеца да придобие правото на собственост. Тя може да е последица именно от незнанието на владелеца, че не е придобил собствеността.

Оказва се, че добросъвестността може да бъде пречка обектът на владението да се придобие по давност. По този начин недобросъвестният владелец се поставя с по-благоприятно положение, защото, за да участва в гражданския оборот, той трябва да се снабди с констативен нотариален акт, което се приема за позоваване на давността и придобиване на правото на собственост. От своя страна добросъвестното владение предполага наличието на нотариален акт, с който владелецът вече участва в гражданския оборот, „в изпълняването на административни процедури и попълването на кадастрална карта“²⁴, освен това заплаща публичните задължения за имота. Очевидно е, че добросъвестният владелец няма правен интерес да инициира издаване на констативен нотариален акт, защото вече има нотариален акт за покупко-продажба и не знае, че не е станал собственик. И ако пред него не се открие „шансът“ да бъде страна по спор за собственост, съответно да се уважи искът му или да се позове на давността, той никога не би станал собственик, колкото и години не-обезпокоявано да владее имота.

Основна слабост на уредбата на придобивната давност е препращането към правила, създадени за съвсем различен правен институт – погасителната давност. Това обстоятелство нерядко поражда колебания относно директното, безкритично прилагане на правилата на погасителната давност въпреки наличието на изрична правна норма. Като най-фрапираща може да се посочи разпоредбата на чл. 117, ал. 2 от ЗЗД. Не може да не се държи сметка за разликите между двата института, което налага обмисляне на автоматичното прилагане на правилата на ЗЗД към придобивната давност. В преобладаващата част от чуждото законодателство уредбата на придобивната давност е кодифицирана. У нас прилагането на правилата на придобивната давност към погасителната давност води до противоречия в съдебната практика и колебания по въпроса, следва ли правилата на погасителната давност да се прилагат безкритично и автоматично към придобивната давност. Това налага необходимостта правната уредба да бъде изцяло уредена от ЗС, и то след внимателна преценка за относимостта на чл. 113, 115, 116, 117 и 120 от ЗЗД към придобивната давност.

В крайна сметка различните теории за фактическия състав на придобивната давност не могат да бъдат основание за такова тълкуване на закона, което води до изключването на давностното владение от неговия обхват. Класическото схващане за давността е двуелементно – владение и изтичането на срок, а даденият по-горе пример опровергава необходимостта от задължително позоваване, за да настъпят последиците от придобивната давност.

3. Спиране на придобивната давност въз основа на изключителни събития в предходни периоди и съпоставка с днешните обстоятелства

За да подложим правната норма на историческо тълкуване, необходимо е да уточним каква е уредбата на придобивната давност към разглеждания период от време, каква е формулировката на нарочния акт за спиране на давността и ако е обща, подобно на ЗМДВИППП, дали е проявила ефект и по отношение на придобивната давност. Един поглед назад към отмененото законодателство безспорно би бил полезен, защото в периода от 1912 г. до 1944 г. давността е спирана многократно с особени закони. Необходимо е да се изследват случаите, при които давността е спирана поради форсмажорни събития – война,

²⁴ Използвам дословно мотивите на съда към т. 2 на ТР 4/2012.

земетресения и др. под., защото ЗМДВИППП е приет именно при наличието на извънредни обстоятелства, които застрашават живота и здравето на гражданите.

Чл. 29 и чл. 34 от Закона за имуществата, собствеността и сервитутите (отм.) предвиждат, че за придобиването на правото на собственост чрез давност е необходимо вещните права да се владеят десет години (за добросъвестното владение) и двадесет години (за недобросъвестното владение). Съгласно чл. 5 от Закона за давността (отм.) съдията не може по длъжност да прилага давността, ако страната не иска да се ползва от нея. Следователно придобиването по давност е уредено по начин, сходен на сега действащото законодателство.

В член единствен от Закона за допълнение на временната наредба за отсрочка (*moratorium*), обн., ДВ, бр. 286/17.XII.1912 г., е указано, че „*през времето на мораториума, течението на всички срокове, както от областта на материалното, така и на процесуалното право: давностни – углавни и граждански – съдебни, перемционни и други се спира*“. Съгласно чл. 3 от Закона за мораториума, обн., ДВ, бр. 168 от 28.VII.1914 г. (отм.), „*през време на мораториума, течението на всички срокове – материални и процесуални, давностни – углавни и граждански; съдебни, перемционни и други се спира*“. В член единствен от Временната наредба за мораториум, обн., ДВ, бр. 60 от 16.06.1923 г., се приема, че „...в същия период спира течението на всички срокове: материални, процесуални и давностни.

Вижда се, че формулировката на законодателя е обща – спира теченето на всички давностни срокове. Подобен законов текст не оставя никакво съмнение, че законодателят визира и придобивната давност. Това виждане се възприема както от доктрината²⁵, така и от практиката²⁶. Следователно, без нито веднъж изрично да се споменава придобивната давност, тя също попада под обхвата на специалните закони.

Съвременният законодател обаче, вместо да използва израза „*давностни срокове*“, добавя „*с изтичането на които се погасяват или придобиват права от частноправните субекти*“. Формулировката на текста дава основание за ново повдигане на спора относно фактическия състав на придобивната давност. Защо е използван този нормотворчески похват? Вероятно отговорът се крие в последните думи: „*частноправни субекти*“. **Целта е по-скоро да въведе правило *per argumentum a contrario*, че придобивната давност продължава да тече в полза на публичноправни субекти** – текст, чиято конституционносъобразност не е предмет на настоящото изследване.

При тълкуването на волята на законодателя целта и конкретният повод за издаване на ЗМДВИППП (*ocassio legis*) имат голямо значение. ЗМДВИППП е приет в условията на извънредно положение. Защо се налагат мерките? За да се предпази животът на гражданите чрез ограничаване на някои техни права, включително и чрез преустановяване на разглеждането на определени дела от съдилищата. В разглеждания случай физическата изолация и ограниченията с цел овладяване на пандемията предполагат сериозни затруднения или дори пълна невъзможност на правния субект да защити своето вещно право, като прекъсне владението на трето лице. Тази невъзможност може да е породена от заразяване и хоспитализиране без връзка с външния свят, от невъзможност за контакт с предпочитан правен защитник и т.н. В случаите, когато тъкмо в този период изтича придобивната давност, последиците ще се изразят в изгубване на правото на собственост. Единственият начин за предотвратяване на тази последица е придобивната давност да се спре със закон. Липсва ли такава разпоредба, собственикът няма да може да се позове на принципа, че

²⁵ Венедиков, П. (1947). *Система на българското вещно право*. София: Университетска печатница, с. 304–305. Авторът приема, че в периода 1912–1944 г. придобивната давност е спирана 14 пъти.

²⁶ Определение № 57 от 8.02.2016 г. на ВКС по гр. д. № 6043/2015 г., II г. о., ГК.

давност не тече срещу лице, което няма възможност да предяви иск. Както вече се е произнесъл Конституционният съд, правно-техническото възплъщение на справедливия принцип *contra non valentem agere non currit praescriptio* е в институтите на спиране, продължаване и възстановяване на сроковете.²⁷ Условието за спирането и прекъсването на давността са изчерпателно изброени. Налице е и забрана за скъсяване или удължаване на давностните срокове, както и за служебно позоваване на давността. Уредбата е императивна.

Заклучение

Извънредното положение е обявено поради разпространението на нов, непознат на медицинската наука до този момент вид коронавирус, който причинява заболяването COVID-19. Ограничаването на определени права на гражданите се извършва с цел запазване на общественото здраве. В разглеждания период от време делата за развод не се гледат от съда, а предявените иски и молби за развод се насрочват след отмяната на извънредното положение. Делата по Закона за защита от домашно насилие се разглеждат, но само относно заповед за незабавна защита (когато молбата съдържа данни за пряка, непосредствена или последваща опасност за живота или здравето на пострадалото лице) или изменение на същата, както и в случаите на отхвърляне на молбата за защита.

Що се отнася до придобивната давност, историческото тълкуване и *ocassio legis* подкрепят извода, че се спира нейното течене съгласно втората редакция на чл. 3, т. 2 от ЗМДВИППП (изм. – ДВ, бр. 34 от 2020 г., в сила от 9.04.2020 г.). Теченето на придобивната давност се възстановява след отмяната на извънредното положение, защото измененията в Закона за здравето не предвиждат промяна в чл. 3 от ЗМДВИППП. Следва също така да се има предвид, че по силата на чл. 3, т. 2 се спира срокът на придобивната давност, с която само **частноправните субекти** придобиват вещни права.

Цитирана литература

Боянов, Г. (2004). *Вещно право*. София: Нова звезда.

Боянова, Г. (2011). Някои дискуссионни въпроси на придобивната давност. *Собственост и право*, № 1, с. 16–26.

Василев, Л. (1995). *Българско вещно право*. София: УИ „Св. Климент Охридски“.

Велинов, И. (2000). Фактическият състав на придобивната давност. *Собственост и право*, № 2, с. 5–11.

Венедиков, П. (1947). *Система на българското вещно право*. София: Университетска печатница.

Венедиков, П. (1999). *Ново вещно право*. София: ИК „Петко Венедиков“.

Георгиев, Ал. (2020). Вещноправни аспекти на правилата, въведени със ЗМДВИП. *Собственост и право*, № 4/5, с. 5–13.

Марков, М. (2014). Някои въпроси, които предизвиква Тълкувателно решение № 1/2012 г. на ОСГК на ВКС. *Собственост и право*, № 1, с. 33–40.

Орсов, Зл. (2013). За фактическия състав на придобивната давност (по повод ТР № 4/2012 г. на ОСГК на ВКС). *Търговско право*, № 2, с. 21–35.

²⁷ Решение № 2 от 30.03.2000 г. на КС на РБ по конст. д. № 2/2000 г.

Ставру, Ст. (2007). Относно някои особености във фактическия състав на придобивната давност. *Собственост и право*, № 8, с. 5–17.

Ставру, Ст. (2008). *Въпроси на българското вещно право*. София: Фенея.

Стоянов, В. (2009). Волеизявление при придобивната давност. *Собственост и право*, № 1, с. 5–13.

Стоянов, В. (2014). *Придобиване по давност*. София: УИ „Св. Климент Охридски“.

Таджер, В. (1991). *Вещно право на Република България. Част четвърта. Владение*. София: Софи-Р.

FAMILY LAW AND PROPERTY LAW QUESTIONS IN CONNECTION WITH THE STATE OF EMERGENCY, DECLARED IN BULGARIA (13TH MARCH 2020 –13TH MAY 2020)

Tsvetalina Petkova²⁸

Abstract: The article analyzes some family law and property law questions, arising in connection with the declared state of emergency from 13.3.2020 to 13.5.2020 on the territory of the Republic of Bulgaria due to the epidemic of COVID-19. Answers are given to the following questions: can the court consider a divorce claim or an application for divorce by mutual con-

sent during the state of emergency; whether it is possible to attain judicial protection in cases of domestic violence in the state of emergency and under what conditions; as well as whether the acquisitive prescription is suspended during that period of time.

Keywords: COVID-19, Divorce, State of Emergency, Domestic Violence, Acquisitive Prescription

²⁸ Tsvetalina Petkova, PhD, Associate Professor of Civil and Family Law, Department of Law, New Bulgarian University, cpetkova@nbu.bg.